

การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี

A Buddhist Propagation Management of Dhamma Practice Temples in Udonthani Province

ณัฐสิทธิ์ วงศ์ตลาด, พระครูสุรัคัมภีรญาณ และเอกฉัตร จารุมณีชัย
Nutthasit Vongtalard, Phrakhrusudhikhambhirayana
and Ekkachat Jarumetheechon
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: nattasit.15@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเสนอแนวทางการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ในจังหวัดอุดรธานี ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมมีสภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีกระบวนการจัดการ 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การสั่งการหรืออำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และการจัดงบประมาณ ส่วนแนวทางการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม 1) ด้านสถานที่ จำเป็นต้องพัฒนาให้มีความเป็นสัปปายะ มีความร่มรื่น มีความสะอาด และมีความปลอดภัยในการอยู่ปฏิบัติธรรม ควรมีการแยกขยะและกำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ควรสร้างที่พักและห้องน้ำเพิ่มและแยกเป็นสัดส่วน ห้องพักควรติดพัดลมระบายอากาศและมุ้งลวด และควรมีการขอความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียง 2) ด้านบุคลากร จำเป็นต้องพัฒนาให้มีภาวะผู้นำ มีเมตตาธรรม จริยวัตรที่งดงาม ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง ควรจัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่เพิ่มเติมและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ควรให้โอกาสพระรุ่นใหม่ได้แสดงธรรม ควรเพิ่มการจัดอบรมการเผยแผ่ ควรมีการจัดบุคลากรไปฝึกอบรมในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่ และควรเตรียมความพร้อมในการฝึกอบรมบุคลากรรุ่นใหม่ และ 3) ด้านการบริหาร จำเป็นต้องบริหารคน บริหารงบประมาณ โดยยึดหลักพระธรรมวินัย มีระเบียบ ระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ตลอดจนควรตั้งมูลนิธิ กองทุนในการเผยแผ่ไว้เฉพาะ ควรมีสถานที่ในการศึกษาธรรมะประจำวัดต่างๆ หรือประจำหมู่บ้าน ควรมีการสัมมนาให้ความรู้แก่สำนักปฏิบัติธรรมในการตั้งทุน การหาทุน และเรื่องบัญชีรายรับ-รายจ่าย ควรมีการอบรมการสื่อสาร และควรมีการตั้งกรรมการแผนกติดตามประเมิน

ผลและถอดบทเรียนหลังเสร็จสิ้นแต่ละโครงการ

คำสำคัญ: การจัดการ; การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; สำนักปฏิบัติธรรม

Abstract

The purposes of the this study were 1) to study the theoretical concept of the administration, 2) to study the Management of Propagation of Buddhism, in meditation- practice in Udonthani Province, and 3) to study the way to management of propagation of Buddhism, in meditation- practice in Udonthani Province. The study was a qualitative research conducted by Documentary Research and In-depth interview. The samples were 50 key informants gained by purposive sampling. The research instrument used was In-depth interview analyzed the data by descriptive analysis.

The results of the study were as follows: A management of propagation of Buddhism, in meditation-practice in Udonthani Province was as the following seven types: planning, organizational management, human resources management, commandment or supervision, cooperation, report, and budgeting. At the same time, it still had some obstacles in the administration as in the following three sections. 1) Properties; it was commandment and supervision of which places and accommodations, toilets, kitchen, washing sink, and bedroom, were not enough and clean for people who came for Dhamma practice. 2) Staffs: it was human resources management in which people who worked for propagation were not enough, over emphasized in Dhamma preaching, proficient in material using, and had less training to propagate while there were a number of Buddhists who wanted to join. 3) Administration; it was co-operation that was still trouble in communicating to any departments and caused misunderstanding, lacking of good cooperation, and budgeting involved the propagation, such as books, pamphlets, places in the temple, and expenses about water supply, electricity, and building repair.

Keywords: Management; Buddhist Propagation; Dhamma Practice Temples

1. บทนำ

ศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นประทีปส่องวิถีชีวิตของมวลมนุษยชน คนในชาติจะเป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รักความสงบ มีระเบียบวินัยดี รู้จักเคารพกติกาของสังคม ก็ด้วยอาศัยคำสอนในทางศาสนาเป็นเครื่องอบรมจิตใจ องค์พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกทรงยกย่องพระพุทธศาสนาตลอดมา (ChittaKhob, 2010 : 3) ภายหลังจากที่พระบรมศาสดาประกาศเผยแผ่ศาสนธรรมที่ตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนา พระพุทธองค์ทรงประทานพระโอวาทความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลาย พวกที่มีกิเลสธุลีในจักขุน้อยก็มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อม ผู้รู้ถึงธรรมได้จักมีอยู่...” (Tipitaka, 4/32/49-50)

เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ซึ่งดินแดนนั้นเรียกว่าสุวรรณภูมิ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ นับถึงปัจจุบันมีเวลายาวนานถึง 2,220 ปี

(National Office of Buddhism, 2011 : 6) ซึ่งการที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ก็จะต้องใช้การบริหารเข้าไปช่วยในการขับเคลื่อน เป็นภาระงานที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพุทธบริษัททุกคนจำเป็นต้องศึกษา เรียนรู้ ค้นคว้าหลักธรรมคำสอนอย่างมีปัญญา และผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องมีความรัก ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในหลักพระสัทธรรมคำสอน (Department of Buddhist Studies, 2010 : 1) อย่างไรก็ตามเมื่อพระองค์จึงเริ่มทรงบัญญัติกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนข้อปฏิบัติต่างๆ ออกมาเรียกว่า “วินัย” ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นแก่สาวกของพระองค์ และการปกครองสาวกของพระพุทธองค์ก็ค่อยๆ พัฒนาปรับปรุงมาตามลำดับ จากต้นพุทธกาล ซึ่งพระองค์ทรงเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของเหล่าสาวก ภายหลังพระองค์ก็ทรงมอบอำนาจการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ นั้นให้แก่เหล่าสาวกที่เรียกว่า “สงฆ์” และในที่สุดก็มาเป็นรูปแบบการบริหารเฉพาะที่ใช้กันในหมู่ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธองค์จนถึงปัจจุบัน (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2010 : 17)

ในปัจจุบันนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกวิธี มีจำนวนไม่เพียงพอ เพราะส่วนมากเทศน์ตามคัมภีร์เป็นการเทศน์ตามแบบพิธีกรรม

ไม่เน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงยังไม่สัมฤทธิ์ผล เท่าที่ควร (Phrathawat Thanissaro (Inthachai), 2014 : 2) ภายหลังกองมหาเถรสมาคมได้ประกาศใช้ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2546 โดยให้ดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในรูปแบบคณะกรรมการทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน และยังสนับสนุนส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ อุดมการณ์ และวิธีการ โดยกรมการมหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ออกระเบียบในการจัดตั้งให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม มีหลักสูตรการสอนไปในทิศทางเดียวกัน (National Office of Buddhism, 2008 : 1) การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2543 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ประกาศให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งมีแนวการปฏิบัติธรรมหรือปฏิบัติวิปัสสนาทั้งหมด 9 สายด้วยกัน คือ สายอาปานาสติ สายพุทโธ สายพองยุบ สายมโนมยิทธิ สายสัมมาอรหัง สายดุจิต สายสติการเคลื่อนไหว สายพัฒนาจิต สายกัมมัฏฐาน 40 (Phramahasuthit Apakaro, 2013 : 157) แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้ววัดที่ขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดก็ยังไม่เพียงพอต่อประชาชน ซึ่งจากข้อมูลวัดทั่วประเทศจำนวน 38,984 วัด แต่มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด จำนวน 1,168 และหลักสูตรการสอนในการปฏิบัติธรรมไม่ตรงกัน สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคม จึงได้ออกระเบียบการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น มีหลักสูตรการสอนไปในทิศทางเดียวกัน (Information Technology Center, National Office of Buddhism, 2014 : 7) เพื่อให้วัดเป็นองค์กรในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยั่งยืนและสังคม มีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม ในท่ามกลางยุคโลกาภิวัตน์ ภายใต้อิทธิพลของวัตถุนิยม ลัทธิบริโภคนิยม (Nakkanrian, 2001 : 52)

จังหวัดอุดรธานี เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่และมีวัดเป็นจำนวนมาก แบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นเป็น 20 อำเภอ (Department of Provincial Administration, 2012 : 6) มีวัดจำนวน 1,400 แห่ง มีสำนักปฏิบัติธรรมที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 17 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 1.14 หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน 156 แห่ง และที่สำคัญคือ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลที่มีอยู่บางแห่ง ยังไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร รวมทั้งขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่องทั้งในด้านบุคลากร ด้านหลักสูตร ด้านสถานที่ ส่วนบางสำนักปฏิบัติที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมการเผยแผ่ได้ตลอดทั้งปี ก็อยู่ห่างไกลจากตัวจังหวัดประมาณ 100 กิโลเมตร เช่น วัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ที่มีประชาชนไปปฏิบัติธรรมทั้งที่เป็นหมู่คณะและเป็นกลุ่มย่อยตลอดเวลา (National Office of Buddhism in Udonthani Province, 2016) แต่เนื่องจากสำนักปฏิบัติส่วนใหญ่ที่จัดตั้ง

ขึ้นแล้ว ได้ดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบแนวคิดของปัจเจกชน ต่างคนต่างทำ ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างสำนัก ทำให้ขาดพลังขับเคลื่อนกิจกรรม ไม่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือแนวปฏิบัติ สำหรับการติดตามและประเมินผลรวมทั้งขาดการสนับสนุนส่งเสริมด้านองค์ความรู้บุคลากร การบริหารจัดการ งบประมาณ และขาดการกระตุ้นส่งเสริมให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง (Phramahakangwal Dhradhamma (Sornchai), 2014 : 3) ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ ขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ ตลอดจนความรู้ความสามารถ เทคนิคในการเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชน ขาดภาวะความเป็นผู้นำ ขาดวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการที่ชัดเจน ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการสำนักเชิงรุก ขาดการบริหารศรัทธาของสาธุชน การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องยาก และเพื่อให้ได้แนวทางการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี ให้การบริหารที่เหมาะสมในการดำเนินงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี เพื่อจะได้นำผลจากการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ในจังหวัดอุดรธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 50 รูป/คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์
4. การสร้างเครื่องมือวิจัย ประกอบไปด้วย
 - 1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากเอกสาร หนังสือ บทความ สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำกรวิจัย
 - 2) การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
 - 3) ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีสร้างแบบสัมภาษณ์แล้ว
 - 4) การหาความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ (Fact Validity) และ
 - 5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตรวจสอบ แก่ไขจากผู้เชี่ยวชาญ มาตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไข
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้ขอหนังสือราชการจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อส่งถึงสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบไปด้วย
 - 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิง

พรรณนา (Descriptive analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยดังนี้

1. การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี มีกระบวนการจัดการ 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน มีการกำหนดแนวทางทั้งสถานที่ บุคลากร มีการออกแบบอาคารที่มั่นคง ประหยัดพลังงาน การวางแผนดำเนินการสร้างสาธารณูปการให้เพียงพอ การจัดองค์กร มีการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร แบ่งงานกันทำและกระจายอำนาจในการทำงาน ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ศิษย์กับอาจารย์ มีการวางกฎ ระเบียบตามหลักธรรมาธิปไตย มีการสร้างระบบมาตรฐานของสำนักปฏิบัติธรรม การบริหารบุคคล มีกระบวนการคัดสรรบุคลากรเข้ามาบวช ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม มอบหมายภาระงานตามความเหมาะสมกับศักยภาพ ส่งเสริมพระธรรมทายาทและนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่ การสั่งการหรืออำนาจการ มีการประชาสัมพันธ์และจัดทำกิจกรรมในสื่อๆ มีการอำนวยความสะดวกสื่อสาร มีการกำกับดูแลควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร มีการจัดโรงอาหาร ห้องสุข ห้องน้ำ โดยคำนึงถึงสุขอนามัยและให้เกิดเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน การประสานงาน มีการอำนวยความสะดวกสำหรับ

ผู้เข้ามาใช้สำนักปฏิบัติธรรม มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการส่งเสริมปรับปรุงสำนักปฏิบัติธรรมให้มีการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การรายงาน มีการจัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรมทุกโครงการ มีการติดตามและประเมินผล มีการสำรวจและสร้างอาคารสถานที่ของสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความเพียงพอ เป็นที่สัปปายะ เจียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน และการจัดงบประมาณ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้

2. แนวทางการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี ด้านสถานที่ จำเป็นต้องพัฒนาให้มีความเป็นสัปปายะ มีความร่มรื่น มีความสะอาดและมีความปลอดภัยในการอยู่ปฏิบัติธรรม ควรมีการแยกขยะและกำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ควรสร้างที่พักห้องน้ำเพิ่ม และแยกเป็นสัดส่วน ห้องพักควรติดพัดลมระบายอากาศ และมุ้งลวด ควรมีการขอความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงในการใช้เสียงให้พอประมาณ ด้านบุคลากร จำเป็นต้องพัฒนาให้มีภาวะผู้นำ มีเมตตาธรรมและข้อวัตรปฏิบัติจริยวัตรที่งดงาม ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง ควรจัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่เพิ่มเติมและให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ควรให้ออกาสพระรุ่นใหม่ๆ ได้แสดงธรรม ควรเพิ่มการจัดอบรมการเผยแผ่ ควรมีการจัดบุคลากรไปฝึกอบรมในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่และควรเตรียมความพร้อมในการฝึกอบรมบุคลากรรุ่นใหม่ๆ และด้านการ

บริหาร จำเป็นต้องบริหารคน บริหารงบประมาณ โดยยึดหลักพระธรรมวินัย มีระเบียบ ระบบ ความมีน้ำใจไมตรี และความรักสามัคคี โปร่งใส ตรวจสอบได้ ตลอดจนควรตั้งมูลนิธิ กองทุนในการเผยแผ่ไว้เฉพาะ ควรมีสถานที่ในการศึกษาธรรมะ ประจำวัดต่างๆ หรือประจำหมู่บ้าน สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการสัมมนาให้ความรู้แก่สำนักปฏิบัติธรรมเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง การหาทุน และเรื่องบัญชีรายรับ-รายจ่าย ควรมีการอบรมการสื่อสาร และควรมีการตั้งกรรมการแผนกติดตามประเมินผล และถอดบทเรียน หลังเสร็จสิ้นแต่ละโครงการ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี มีข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาวิจัยพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานีมีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร การบริหารบุคคล (Staffing) การสั่งการหรืออำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Co-Ordination) การรายงาน (Report) และการจัดงบประมาณ (Budgeting) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี ได้ยึดหลักแนวความคิดการบริหารทฤษฎีการบริหารของกูลิค และเออร์วิค (Gulick and Urwick) ในการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักบริหารที่ต้องมีภาระหน้าที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อองค์กร ในขณะเดียวกันการจัดการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม มีกระบวนการบริหารจัดการที่ชัดเจน ได้แก่ การวางแผน (Planning) มีการกำหนดแนวทางในปัจจุบันเพื่อความสำเร็จในอนาคต ทั้งสถานที่ บุคลากร มีการออกแบบอาคารที่มั่นคง ประหยัด พลังงาน การวางแผนดำเนินการสร้างสาธารณูปการ ให้เพียงพอต่อการเข้ามาบำเพ็ญกุศลหรือประกอบศาสนกิจ ประพฤติปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ นาวิณ วงศ์รัตนมัจฉา (Wongrattanamajcha, (2011) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก ผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรชักชวนเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง การจัดองค์กร (Organizing) มีการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร แบ่งงานกันทำ และกระจายอำนาจในการทำงาน ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ศิษย์กับอาจารย์ มีการวางกฎ ระเบียบ ตามหลักธรรมมาติปไตย มีการสร้างระบบมาตรฐานของสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อมุ่งหวังให้พุทธศาสนิกชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ทั้งหลักการบริหารและหลัก การปฏิบัติธรรมตามแนวทางแต่ละสำนักปฏิบัติธรรมได้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมา สอดคล้องกับ บัญชายุทธ นาคมจลินท์ (Nakmoodjalina, 2013) ได้ศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ผลการศึกษาพบว่า

การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของทฤษฎี และหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการ และทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัย ใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กร แล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น การบริหารบุคคล (Staffing) มีกระบวนการ คัดสรรบุคลากรเข้ามาบวช ส่งเสริมให้ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของสำนัก ปฏิบัติธรรม ตลอดจนการศึกษาทั้งทางโลกและ ทางธรรม มีการมอบหมายงานให้ดูแลรับผิดชอบ ตามความเหมาะสมกับศักยภาพ มีการส่งเสริมการ ปฏิบัติธรรมสำหรับพระภิกษุผู้สมัครเป็นพระธรรม ทายาทและสามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับพระครู ภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) Phrachrupha- vanasophit (Boonrat Meungwong), 2010) ได้ศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในล้านนา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบขั้นบันไดมีการ ประสานงานแบบบนลงล่างลงมาตามลำดับ คือ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ส่วนใน เขตล้านนามีอัตลักษณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาเป็นของตนเอง ด้านแนวทางการบริหาร

จัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีต ประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ในปัจจุบันได้มีการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อ รองรับความทันสมัย ตามแนวทางปฏิบัติของ พระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อ ปฏิบัติงานส่วนหนึ่งการบริหารเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ สายงานของ พระธรรมทูต ซึ่งพระธรรมทูตจะมีหน้าที่สั่งสอน อบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีองค์กร มีการจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณ มาปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จากการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในล้านนานั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาค ส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล หรือภาคประชาชน พุทธศาสนิกชนทุกคน เพื่อให้พระพุทธศาสนา ดำรงต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ การสั่งการหรืออำนวยการ (Directing) มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ของสำนักปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านทางอินเทอร์เน็ต จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี ธรรม บรรยายหรือธรรมปฏิบัติ หนังสือ สวดมนต์ หนังสือ คู่มือการปฏิบัติธรรม มีการอำนวยการติดต่อ สื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนโดยต้อง อาศัยภาวะผู้นำ มีการกำกับดูแลควบคุมคุณภาพ ของการปฏิบัติงานภายในองค์กรเพื่อให้เกิด เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดโรงอาหาร ห้องสุข ห้องน้ำ โดยคำนึงถึงสุขอนามัยและให้เกิด เป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่า สำนักปฏิบัติธรรมโดยการนำของเจ้าสำนักมีการ

รวบรวบ เก็บรักษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ให้อยู่ในสภาพถาวร และการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำแผนโครงการ ตรวจสอบ กำหนดคุณลักษณะของสื่อต่างๆ ทุกประเภท เพื่อการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ อีกกระบวนการบริหารจัดการประการหนึ่ง คือ การประสานงาน (Co-Ordination) มีการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เข้ามาใช้สำนักปฏิบัติธรรม มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และขอความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ทางสำนักปฏิบัติธรรม ได้จัดขึ้น ตลอดจนมีการส่งเสริมปรับปรุงสำนักปฏิบัติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพระครูปริชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร) Phrakhrupreechathamwajit (Jittarakorn Aphivaro), 2015 : 172) ได้ศึกษาการบริหาร การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า เป็นการติดต่อสื่อสาร ภายในองค์กร โดยเฉพาะการบริหารจัดการการ เผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ การประสานงานเป็นขั้นหนึ่งของ รูปแบบการบริหารจัดการ การรายงาน (Report) มีการจัดทำสถิติผู้เข้ารับการศึกษาปฏิบัติธรรมทุก โครงการ มีการติดตามผลการดำเนินงานและ ประเมินผลจากผู้ที่มาใช้บริการสำนักปฏิบัติธรรม มีการสำรวจและสร้างอาคารสถานที่ของสำนัก ปฏิบัติธรรมให้มีความเพียงพอ เป็นที่สัปปายะ เจียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวน ซึ่งถือว่าเป็นส่วน สำคัญอีกกระบวนการหนึ่งในการบริหารจัดการ องค์กรหรือสำนักปฏิบัติธรรม มีการรายงานปัญหา

อุปสรรคในการดำเนินงาน มีการใช้จ่ายงบประมาณ อะไรบ้าง เป็นต้น เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการ พิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ตรงจุด ตรงประเด็น ต่อไป การจัดงบประมาณ (Budgeting) มีจัดทำ บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่ง ถ้าหากไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้ตรงกับภาระหน้าที่การทำงาน ว่าต้องใช้จ่ายส่วนไหน ที่สำคัญ ส่วนไหนไม่สำคัญ อาจทำให้เกิดปัญหา หรือบางครั้งภารกิจถึงกลับล้มเลิกเลยก็มี ฉะนั้น การจัดการงบประมาณจึงมีส่วนสำคัญ ต้องมีการ วางแผนในการหางบประมาณมาสนับสนุน ได้มาอย่างไร จากที่ไหน เมื่อได้มาต้องมีการทำ บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เกิดความชัดเจน มีเจ้าหน้าที่ทั้งทางฆราวาสและคณะสงฆ์ร่วม ช่วยกันเป็นสักขีพยาน ซึ่งงบประมาณถือเป็น เรื่องสำคัญที่บางครั้งบริหารไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถตรวจสอบได้ อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างฆราวาสกับคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์ด้วย กันเองก็เป็นไปได้ นอกจากนี้ ในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมจำเป็นต้อง มีการประยุกต์ใช้พุทธลีลาการสอน 4 (Phrakhrus- risidthikarn (Somjai Dhammavetdhi), 2015 : 291-293) เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่อีกด้วย

ดังนั้น การจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการบริหาร ขององค์กรได้ การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยการ พยายามใช้ทรัพยากรทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการ รวมทั้งหลักการ กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับการ

บริหารเพื่อบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้
ควรมีการประยุกต์ใช้ ทั้งศาสตร์และศิลป์
ในการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความ
สอดคล้องนโยบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ด้านการเผยแผ่

6. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนว
ทางในการพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ควรพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความเป็น
สำปายะ ได้แก่ อาวาสสำปายะ บุคคลสำปายะ
อาหารสำปายะ ธรรมะสำปายะ และสิ่งแวดล้อม
สำปายะ อีกทั้งควรร่วมมือกับคณะสงฆ์ส่งเสริม
ให้พระภิกษุ สามเณรได้เข้ารับการฝึกอบรม
พระวิปัสสนาจารย์ในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธ
ศาสนา ตลอดจนอบรมการใช้สื่อและเทคโนโลยี
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีการควบคุม
ดูแลการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรมให้อยู่ใน
ระเบียบ กฎเกณฑ์ และมีการพิจารณาความดี
ความชอบแก่บุคลากรที่ทำคุณประโยชน์ทุกปี
ตลอดจนควรมีโครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ
การพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม
ในการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และควรมี
การสัมมนาให้ความรู้แก่สำนักปฏิบัติธรรม
เกี่ยวกับเรื่องการจัดทุน การหาทุน และเรื่องบัญชี
รายรับ-รายจ่าย

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการปรับปรุง
ภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น เป็นสถานที่สำปายะ 5 อย่าง
ได้แก่ อาวาสสำปายะ บุคคลสำปายะ อาหาร
สำปายะ ธรรมะสำปายะ และสิ่งแวดล้อม
สำปายะ มีการขอความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียง
ในการใช้เสียงให้พอประมาณ จัดหาบุคลากร
ด้านการเผยแผ่เพิ่มเติมและให้มีความเหมาะสม
กับกลุ่มเป้าหมาย ควรให้ออกาสพระรุ่นใหม่ฯ
ได้มีโอกาสดีกหัตถ์การแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ
บริหารคน บริหารงบประมาณ โดยยึดหลัก
พระธรรมวินัย มีระเบียบ ระบบ ความมีน้ำใจไมตรี
และความรักสามัคคี โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้
จัดตั้งมูลนิธิ กองทุน มีการจัดหาทรัพยากรที่สำคัญ
ในการเผยแผ่ให้เพียงพอ มีการรายงานชี้แจง
รายละเอียดเกี่ยวกับบัญชีรายรับ-รายจ่าย
อย่างละเอียด โปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้
มีการตั้งคณะกรรมการแผนกติดตามประเมินผล
และถอดบทเรียนหลังเสร็จสิ้นแต่ละโครงการ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการเปรียบเทียบการจัดการ
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม
ที่ได้รับรางวัลในพื้นที่อื่น ศึกษารูปแบบการจัดการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพของ
สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดอื่นๆ และควรมีการศึกษา
ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการจัดการเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนาประสบความสำเร็จในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

References

- ChittaKhob, K. (2010). *The Important History of Buddhist Propagation*. Bangkok : National Office of Buddhism.
- Department of Provincial Administration. (2012). *The Information Data*. Bangkok : n.p.
- Department of Buddhist Studies, National Office of Buddhism. (2011). *The Buddhist Propaganda Manual : to Practice*. Bangkok : National Office of Buddhism.
- _____. (2008). *The Practice Manual of People Training Unit in District*. Bangkok : National Office of Buddhism.
- _____. (2011). *The Master Plan of Buddhist Propagation 2011-2016*. Bangkok : National Office of Buddhism.
- Information Technology Center, National Office of Buddhism. (2014). *The Basic Tada on Buddhism 2014*. Bangkok : National Office of Buddhism.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1992). *Tipitaka the Pali Canon in Mahachulalongkornrajavidyalaya*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- _____. (1996). *Tipitaka the Thai Canon in Mahachulalongkornrajavidyalaya*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Nakkanrian, M. (2001). *Buddhist to the World*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Nakmoodjalin, B. (2013). An Analysis of Organization of Buddhist Propagation of the Uthaitani Buddhist Propagation Centre. *The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- National Office of Buddhism in Udonthani Province. (2016). *The Center of Buddhist Propagation in Udonthani Province*. <http://www.udn.onab.go.th>. (Accessed 12 August 2016).
- Phrakhrupreechathamwajit (Jittarakorn Aphivaro). (2015). The Management of the Buddhist Propagation of Sangha Administration in Samutprakan Province. *The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phrachruphavanasophit (Boonrat Meungwong). (2010). The Management of the Buddhist Propagation in Lanna. *The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy*. Graduate School : Pathumthani University.

- Phrakhrusrisidthikarn (Somjai Dhammavetdhi). (2015). The Model of Buddhism Dissemination Management in the Globalization Age of the Sangha Order in Nonthaburi Province. *The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- PhramahaKangwal Dhradhamma (Sornchai). (2014). Efficiency Development on Management of the Provincial Meditation Practice Centers. *The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramahasuthit Apakaro. (2013). The Management System Development and Network Creating of Buddhist Organization in Thailand. *The Research*. Bangkok : The Department of Thai Health Promotion Foundation.
- Phrathawat Thanissaro (Inthachai). (2014). A Study of the Life and Works Related to the Propagation of Buddhism Phra Bhavanavisuddhacaraya (Thongbai Pabhassaro). *The Requirement for the Degree of Master of Arts*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wongrattanamajcha, N. (2011). The Effectiveness in Propagation of Buddhism in LiSu Ethnic Group by Phradhammacarika. *The Requirement for the Degree of Doctor of Philosophy*. Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.